

Sygn. akt III CSK 376/07

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 marca 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Hubert Wrzeszcz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Gerard Bieniek

SSN Krzysztof Pietrzykowski

w sprawie z powództwa Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej w C.
przeciwko K. G. - Komornikowi Sądowemu Rewiru (...) przy Sądzie Rejonowym w C. i
Skarbowi Państwa - Prezesowi Sądu Rejonowego w C.
o zapłatę,
po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej w dniu 27 marca 2008 r.,
na rozprawie
kasacji strony pozwanej Skarbu Państwa - Prezesa Sądu Rejonowego w C.
od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 26 stycznia 2005 r., sygn. akt I ACa (...),

oddala kasację i zasądza od pozwanego Skarbu Państwa - Prezesa Sądu Rejonowego w C. na rzecz powoda 3600 (trzy tysiące sześćset) zł kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 9 czerwca 2004 r. Sąd Okręgowy w K. zasądził solidarnie od pozwanych na rzecz powoda 653 689,38 zł odszkodowania z ustawowymi odsetkami od dnia 26 lipca 2002 r., oddalił powództwo w pozostałej części i orzekł o kosztach procesu.

Z uzasadnienia wyroku wynika, że Komornik Rewiru (...) przy Sądzie Rejonowym w C. – K. G. prowadziła egzekucję przeciwko powodowi na wniosek „P.(...)” sp. z o.o. w K. w celu wyegzekwowania kwoty 939 562,34 zł, którą dłużnik powinien zapłacić na podstawie nakazu zapłaty z dnia 30 grudnia 1995 r., wydanego przez Sąd Rejonowy w C. w sprawie VI Ng (...). Wierzyciel złożył wniosek o wszczęcie egzekucji dnia 23 kwietnia 1999 r., mimo że dłużnik dnia 16 kwietnia 1999 r. oświadczył mu, że z egzekwowaną wierzytelnością potrącił nabytą od M. T. wierzytelność wobec Spółki w kwocie 945 298,14 zł. Do wniosku nie został dołączony oryginał tytułu wykonawczego. Wniosek zawierał jednak informację, że tytuł wykonawczy znajdował się w Sądzie Rejonowym w C. w Wydziale Ksiąg Wieczystych, w aktach sprawy o wpis hipoteki na nieruchomości powoda. W wymienionym wniosku wierzyciel domagał się egzekucji jedynie z wierzytelności dłużnika z tytułu należności za energię ciepłą dostarczaną spółdzielniom mieszkaniowym. Na wezwanie komornika z dnia 23 kwietnia 1999 r. do uzupełnienia wniosku przez dołączenie tytułu wykonawczego i uiszczenia 2000 zł opłaty, doręczone dnia 30 kwietnia 1999 r., wierzyciel uiszczył opłatę i rozszerzył sposób egzekucji przez skierowanie jej do wierzytelności dłużnika za energię ciepłą dostarczaną także szkołom, przedszkolom i innym jednostkom użyteczności publicznej.

W aktach komorniczych II KM (...) nie ma wzmianki, że wierzyciel uzupełnił wniosek przez dołączenie oryginału tytułu wykonawczego. Znalazł się on jednak w aktach komorniczych na skutek uzyskania go – przy udziale pozwanej komornik – z akt sprawy wieczystoksięgowej. Wspomniany udział pozwanej polegał na rozmowie z kierownikiem sekretariatu Wydziału Ksiąg Wieczystych w sprawie możliwości uzyskania złożonego tam tytułu wykonawczego. Dnia 12 maja 1999 r. wierzyciel podjął starania o uzyskanie dołączonego do sprawy wieczystoksięgowej tytułu wykonawczego w celu sporządzenia jego notarialnie poświadczonego odpisu. W rezultacie tych starań wspomniany odpis znalazł się w aktach sprawy wieczystoksięgowej, a oryginał tytułu wykonawczego – w aktach komorniczych.

Dnia 19 maja 1999 r. pozwana komornik dokonała zajęcia wierzytelności z rachunku bankowego powoda w Banku P.(...) oraz Banku (...) w C., mimo że

wierzyciel nie wskazał we wniosku takiego sposobu egzekucji. Dnia 25 maja 1999 r. – na skutek zajęcia wierzytelności z rachunku bankowego w Banku (...) w C. – komornik otrzymała 405 483,65 zł. Na skutek skargi powoda na czynności komornika, Sąd Rejonowy w C. postanowieniem z dnia 24 maja 1999 r., sygn. akt I Co (...), uchylił zajęcie wierzytelności z rachunków bankowych i wobec Zarządu Budynków Komunalnych w C. jako dokonane z przekroczeniem granic wniosku egzekucyjnego. Jednakże dłużnik nie odzyskał wyegzekwowanej kwoty, ponieważ została ona przekazana wierzycielowi. Określony we wniosku sposób egzekucji, wierzyciel rozszerzył przez wskazanie zajęcia wyżej wymienionych wierzytelności dopiero dnia 26 lipca 1999 r. Ponownego zajęcia wierzytelności z rachunku bankowego powoda w Banku (...) w C. pozwana komornik dokonała dnia 27 lipca 1999 r. oraz dnia 29 lutego 2000 r. i uzyskała 15 688,44 zł (dnia 28 lipca 1999 r.) oraz 12 893,91 zł (dnia 8 marca 2000 r.). Kolejne skargi dłużnika na czynności komornika zostały oddalone.

Dnia 10 lipca 2000 r. Sąd Okręgowy w K. uwzględnił powództwo Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej przeciwko spółce „P.(...)” o pozbawienie wydanego w sprawie VI Ng (...) tytułu wykonawczego wykonalności z powodu wygaśnięcia egzekwowanej wierzytelności na skutek potrącenia. Powództwo zostało zabezpieczone postanowieniem z dnia 25 maja 2000 r. przez zawieszenie postępowania egzekucyjnego.

Dnia 27 marca 2000 r. wierzyciel złożył wniosek o kontynuowanie postępowania egzekucyjnego. Prowadząc dalej egzekucję pod sygnaturą II KM (...), komornik dnia 5 maja 2000 r. zajęła wierzytelność z rachunku powoda w Banku (...) w C. do wysokości 219 627,38 zł. Otrzymała tę kwotę dnia 11 maja 2000 r. i tego samego dnia powiadomiła o zajęciu dłużnika. Dnia 31 maja 2000 r. pozwana komornik wydała postanowienie o zawieszeniu postępowania egzekucyjnego w związku z postanowieniem Sądu Okręgowego w K. z dnia 25 maja 2000 r., a dnia 1 czerwca 2000 r. przekazała wyegzekwowaną kwotę wierzycielowi. Zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego dłużnik zaskarżył skargą na czynności komornika. Sąd Rejonowy w C. postanowieniem z dnia 6 lipca 2000 r. uchylił zaskarżoną czynność komornika i nakazał pozwanej komornik zwrot wyegzekwowanej kwoty. Na skutek zażalenia wierzyciela Sąd Okręgowy w K. zmienił to postanowienie i oddalił skargę. Sąd stwierdził, że czynność pozwanej komornik, polegająca na przekazaniu wierzycielowi wyegzekwowanej kwoty po zawieszeniu postępowania egzekucyjnego, była wadliwa, ale w chwili rozpoznawania skargi nie było już możliwe usunięcie jej skutku przez nakazanie pozwanej komornik

zwrotu wyegzekwowanej kwoty. W toku przeprowadzonego postępowania egzekucyjnego pozwana komornik wyegzekwowała i przekazała wierzycielowi łącznie 653 689,38 zł. Spółka „P.(...)” obecnie znajduje się w złej sytuacji finansowej. Prowadzone przeciwko niej egzekucje okazały się bezskuteczne z powodu braku majątku.

Podkreślając zaistniałą w toku rozpoznawania sprawy zmianę stanu prawnego na skutek uznana przez Trybunał Konstytucyjny art. 769 k.p.c. za niezgodny z art. 77 ust. 1 Konstytucji (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 stycznia 2004 r., SK 26/03, OTK-A 2004, nr 1, poz. 3), Sąd Okręgowy uznał, że odpowiedzialność pozwanych, po wyeliminowaniu przepisu przewidującego szczególny reżim odpowiedzialności odszkodowawczej, należy ustalić na zasadach ogólnych. Podstawę prawną odpowiedzialności pozwanej komornik stanowi zatem art. 23 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz. U. Nr 133, poz. 882 ze zm.; dalej – u.k.s.e.) przewidujący za szkody wyrządzone przez komornika przed 1 września 2004 r. odpowiedzialność deliktową za działanie niezgodne z prawem, a pozwanego Skarbu Państwa – art. 417 k.c. w rozumieniu nadanym mu wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 grudnia 2001 r., SK 18/00 (OTK 2001, nr 8, poz. 256). Podstawę odpowiedzialności solidarnej pozwanych stanowi natomiast art. 441 § 1 k.c. Zadaniem Sądu zostały spełnione w stosunku do obu pozwanych wszystkie przesłanki deliktowej odpowiedzialności odszkodowawczej. Egzekucja prowadzona z naruszeniem prawa uszczupliła majątek powoda o wyegzekwowaną kwotę 653 689,38 zł. Zła sytuacja finansowa wierzyciela egzekwującego i bezskuteczność prowadzonych przeciwko niemu egzekucji świadczą o tym, że powód nie jest w stanie odzyskać od niego wyegzekwowanej kwoty.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 26 stycznia 2005 r. – na skutek apelacji obu pozwanych – zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że zasądzone odszkodowanie obniżył do 219 627, 38 zł, a koszty sądowe – do 4 228,17 zł, oddalił obie apelacje w pozostałej części i orzekł o kosztach procesu. Akceptując podstawę prawną odpowiedzialności pozwanych, Sąd odwoławczy nie podzielił rozstrzygnięcia co do przypisanego przez Sąd Okręgowy pozwany zakresu odpowiedzialności odszkodowawczej z powodu braku jej przesłanek.

Nie doszło do naruszenia przepisów przy egzekucji kwoty 15 666,44 zł i 12 893,91 zł. Zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego powoda w Banku (...) w C. nastąpiło bowiem na podstawie tytułu wykonawczego i zgodnie ze wskazanym we wniosku sposobem egzekucji. Nie ma także podstaw do przypisania pozwanej komornik

beprawności działania w zakresie egzekucji kwoty 405 483,65 zł. Wprawdzie pierwotny wniosek o wszczęcie egzekucji był dotknięty brakami formalnymi, jednakże został on ostatecznie uzupełniony, co pozwalało potraktować go jako nowy wniosek o wszczęcie egzekucji. Sąd nie znalazł podstaw do przypisania pozwanej komornik bezprawności działania na skutek zastosowania sposobu egzekucji niewskazanego we wniosku o wszczęcie egzekucji. Zdaniem Sądu nawet przypisanie pozwanej z tego powodu bezprawności działania nie zmieniłoby oceny jej odpowiedzialności, ponieważ pomiędzy tym działaniem a szkodą nie zachodzi związek przyczynowy.

Zachodzą natomiast podstawy do przypisania pozwanym odpowiedzialności za szkodę spowodowaną wyegzekwowaniem kwoty 219 627,38 zł. Bezprawność działania pozwanej komornik polega na przekazaniu tej kwoty wierzycielowi, mimo zawieszenia przez Sąd Okręgowy postępowania egzekucyjnego (art. 179 § 3 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Gdyby pozwana złożyła tę kwotę do depozytu sądowego, to ostatecznie zostałaby ona zwrócona powodowi (art. 22 u.k.s.e.). Na skutek niedopełnienia tego obowiązku powód poniósł szkodę, ponieważ stan majątkowy spółki „P.(...)” uniemożliwia odzyskanie wyegzekwowanej kwoty.

Wyrok zaskarżył pozwany Skarb Państwa. W skardze kasacyjnej, opartej na pierwszej podstawie, zarzucił naruszenie przez błędną wykładnię art. 417 w brzmieniu obowiązującym przed dniem 1 września 2004 r. oraz art. 441 § 1 k.c. i wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku przez uwzględnienie jego apelacji w całości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Konstytucyjny kształt i model odpowiedzialności państwa – władzy publicznej za wyrządzoną szkodę wyznacza art. 77 ust. 1 Konstytucji. Stanowi on, że każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej. Powszechnie znany wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 grudnia 2001 r., SK 18/00 (OTK 2001, nr 8, poz. 256), do tego modelu odpowiedzialności dostosował przewidzianą w art. 417 k.c. odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przez funkcjonariuszy państwowych przy wykonywaniu powierzonych im czynności.

W art. 77 ust. 1 Konstytucji zostało użyte sformułowanie „organ władzy publicznej”, a w art. 417 k.c. występuje natomiast pojęcie „funkcjonariusz państwowy”, przy czym określenie tego funkcjonariusza zawiera art. 417 § 2 k.c. Nasuwa się w związku z tym pytanie o relację między tymi pojęciami, zwłaszcza w kontekście odpowiedzialności Skarbu Państwa.

Z uzasadnienia przytoczonego wyroku Trybunału Konstytucyjnego wynika, że konstytucyjne pojęcie „organ władzy publicznej” oznacza instytucję, strukturę organizacyjną, jednostkę władzy publicznej, z której działalnością wiąże się wyrządzenie szkody. Nie jest to organ osoby prawnej. Skarb Państwa jako osoba prawna nie ma bowiem organów w kategoriach prawa cywilnego. Odniesienie pojęcia „organ władzy publicznej” do Skarbu Państwa bliższe jest konstrukcji przyjętej w art. 67 § 2 k.p.c. (za Skarb Państwa podejmuje czynności procesowe organ państwowej jednostki organizacyjnej bez osobowości prawnej). Jest oczywiste, że takie rozumienie organu władzy publicznej jako struktury organizacyjnej lub określonej jednostki organizacyjnej nie przeczy temu, że wyrządzenie szkody i tak jest następstwem działania konkretnych osób należących do tej struktury. Ustalenie, czy ta osoba może być uznana za funkcjonariusza państwowego w rozumieniu art. 417 § 2 k.c. ma więc drugorzędne znaczenie w kontekście odpowiedzialności Skarbu Państwa. Istotne jest to, czy dana osoba wykonywała czynności o charakterze władczym (publicznoprawnym). Oczywiście ustalenie, co stwierdził Trybunał, że bezpośrednim sprawcą szkody był funkcjonariusz państwowy ułatwi przypisanie danego działania organowi władzy publicznej.

Nie ulega wątpliwości, że czynności o charakterze władczym (publicznoprawnym) wykonuje komornik sądowy. Jest on bowiem – jak wyjaśnił Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 20 stycznia 2003 r., SK 26/03 (OTK-A 2004, nr 1, poz. 3) – monokratycznym organem, wyposażonym przez państwo w określone władcze kompetencje zarówno wobec osób (art. 761 i 764 k.p.c.), jak i wobec innych instytucji publicznych (art. 761 i 765 k.p.c.). Komornik został upoważniony do nakładania kar, co jest atrybutem władzy publicznej. Zarówno art. 758 k.p.c., jak i art. 1 u.k.s.e. podkreślają organizacyjne i funkcjonalne powiązanie komornika z władzą sądowniczą, a więc z konstytucyjnie wyodrębnioną postacią władzy publicznej. Komornicy działają przy sądach rejonowych, nie wchodząc jednak w ich strukturę. Nie są też organem władzy sądowniczej (z uwagi na odmienną funkcję, niepolegającą na wymierzaniu sprawiedliwości - art. 175 ust. 1 Konstytucji). Komornicy są strukturą wyodrębnioną, wyposażoną we władztwo, o własnych kompetencjach. Komornik jest podległy sądowi (podlega ustawie i orzeczeniom sądu - art. 3 u.k.s.e.). Natomiast prezes właściwego sądu rejonowego nadzoruje (nie tylko kontroluje) jego działalność. Komorników powołuje organ państwowy, tj. Minister Sprawiedliwości (art. 11 ust. 1 u.k.s.e.). Ponadto symbolicznym wyrazem publicznoprawnego statusu komornika jest prawo do używania pieczęci urzędowej z godłem państwa (art. 4 u.k.s.e.). Komornika i strony postępowania

egzekucyjnego (wierzyciela i dłużnika) nie łączy z komornikiem stosunek o charakterze prywatnoprawnym, lecz stosunek publicznoprawny. Z tego, że świadczenia egzekwowane przez komornika mają charakter cywilnoprawny, nie wynika, że także sama egzekucja tych świadczeń ma taki sam charakter. Wierzyciela i komornika nie łączy cywilnoprawny stosunek zlecenia. Z uwagi bowiem na zasadę państwa prawa, przymusowe wykonywanie wyroków w sprawach cywilnych nie odbywa się w drodze osobistych działań wierzyciela, ani osób, którym zleca on wykonanie wyroku. We współczesnym państwie przyjmuje się założenie, iż stosowanie środków przymusu jest monopolem państwa. Egzekucja wyroków sądowych odbywa się więc w ramach kompetencji przyznanych egzekutorowi przez ustawę, nie zaś na zlecenie wierzyciela. Komornik działa w interesie wierzyciela, jednakże dlatego tylko, że tej osobie sąd w egzekwowanym orzeczeniu zapewnił ochronę publicznoprawną. Komornik jest więc powołany do wykonywania orzeczeń sądowych w drodze przymusowej egzekucji świadczeń pieniężnych i niepieniężnych, a także wykonywania innych czynności określonych w ustawach. Posiada – w ramach wykonywanych zadań i pełnionej funkcji – władcze kompetencje wobec innych podmiotów stosunków prawnych. W celu wykonywania swych zadań komornik dysponuje zespołem środków osobowych i rzeczowych w postaci kancelarii komorniczej. Funkcjonowanie urzędu komornika opiera się na oczywistym założeniu, że nie wszyscy dłużnicy spełnią dobrowolnie i we właściwym czasie obowiązki ustalone w wyroku sądowym. Dlatego konieczne jest stworzenie instytucji dysponującej środkami przymusu w celu zapewnienia posłuszeństwa orzeczeniom sądów. Z zasady państwa prawa (a nawet z pewnej niepisanej zasady przyjętej we współczesnych państwach cywilizowanych) wynika, że przymusu tego nie mogą stosować sami wierzyciele, lecz tylko instytucja władzy publicznej.

Z przedstawionych wywodów wynika, że Sąd Apelacyjny trafnie uznał – wbrew odmiennym zapatrywaniom skarżącego – iż art. 417 k.c., w brzmieniu sprzed dnia 1 września 2004 r. i w rozumieniu zgodnym z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 grudnia 2001 r., SK 18/00, stanowi podstawę prawną odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną w toku egzekucji przed dniem 1 września 2004 r.

Przytoczony wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 stycznia 2004 r., SK 26/03, wyeliminował z systemu prawa art. 769 k.p.c. stanowiący szczególną podstawę solidarnej odpowiedzialności Skarbu Państwa i komornika. Orzeczenie niekonstytucyjności tego przepisu nie oznaczało jednak – co wynik zarówno

z przywołanego wyroku Trybunału, jak i z piśmiennictwa – luki w prawie w zakresie solidarnej odpowiedzialności Skarbu Państwa i komornika. Zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2004 r., III CZP 54/04 (OSNC 2005, nr 10, poz. 168) – po wyeliminowaniu z systemu prawa art. 769 k.p.c. – przewidziana w art. 23 u.k.s.e. odpowiedzialność odszkodowawcza komornika za szkodę wyrządzoną w toku egzekucji przed dniem 1 września 2004 r. jest odpowiedzialnością deliktową za działanie niezgodne z prawem. Dokonując takiej wykładni art. 23 u.k.s.e., Sąd Najwyższy ukształtował odpowiedzialność komornika w zgodzie z konstytucyjnym modelem odpowiedzialności państwa za wyrządzenie szkody. W konsekwencji deliktowa odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przez komornika, oparta na art. 417 k.c. w brzmieniu sprzed dnia 1 września 2004 r. i w rozumieniu zgodnym z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 grudnia 2001 r., SK 18/00, oraz deliktowa odpowiedzialność komornika, oparta na art. 23 u.k.s.e. w rozumieniu zgodnym z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2004 r., III CZP 54/04, mimo uchylenia art. 769 k.p.c. uzasadniają przyjęcie – na podstawie art. 441 § 1 k.c. – solidarnej odpowiedzialności Skarbu Państwa i komornika za szkody wyrządzone w toku egzekucji przed dniem 1 września 2004 r.

Reasumując, podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty, że zaskarżony wyrok został wydany z naruszeniem art. 417 k.c. w brzmieniu sprzed dnia 1 września 2004 r. i art. 441 § 1 k.c., należało uznać za nieuzasadnione. W konsekwencji skarga kasacyjna jako pozbawiona uzasadnionej podstawy ulega oddaleniu.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji wyroku (art. 398¹⁴ k.p.c.).